

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Тютюнник Ю.М., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія
Тютюнник С.В., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія

Розглядається зміст категорії кредитоспроможності з урахуванням виконання кредитних зобов'язань виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності. Запропонована методика оцінювання кредитоспроможності як сукупність трьох взаємопов'язаних елементів: загальна характеристика клієнта, оцінювання його фінансового стану, аналіз ефективності кредитної угоди.

Ключові слова: кредитоспроможність, оцінювання кредитоспроможності, платоспроможність, потік грошових коштів, кредитний рейтинг.

The contents of credit worthiness category are considered with allowing for credit guaranties by money recourses only which are generated by a lender during usual activities. The proposed method of credit worthiness estimating is a complex of three connected elements: client's general character, estimating of his financial state, analysis of credit agreement efficiency.

Key words: credit worthiness, credit worthiness estimating, solvency, stream of money credit, credit rating.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У ринкових економічних умовах обставини об'єктивно змушують господарюючі суб'єкти підвищувати ефективність виробництва та конкурентоспроможність продукції. Але це можливо лише за наявності достатньої кількості фінансових ресурсів. Проте далеко не кожне підприємство має в своєму розпорядженні обсяг коштів, які необхідні для практичного втілення в життя того чи іншого проекту. У зв'язку з цим по-

стає питання залучення кредитних ресурсів.

Вітчизняна банківська система, відчуваючи потребу товаровиробників у додаткових фінансових ресурсах для розширеного відтворення, нарощує обсяги кредитних вкладень в економіку. У цих умовах особливої актуальності набувають питання об'єктивного визначення кредитоспроможності підприємств–позичальників, розроблення оптимальних методик оцінювання їх фінансового стану. Кредитоспроможність – це одна з умов виникнення та здійснення кредитних відносин, які виникають між банком (кредитором) і суб'єктом підприємницької діяльності (позичальником) із приводу надання кредитором позички позичальнику в грошовій формі на умовах повернення в певний строк зі сплатою відсотків.

Оцінювання кредитоспроможності – специфічна форма комплексного фінансового аналізу, спрямованого на характеристику економічного потенціалу підприємства з позиції встановлення ймовірності погашення ним кредиту. Для кредиторів основним питанням оцінювання кредитоспроможності є визначення гарантій повернення коштів позичальником, виявлення причин їх неповернення та запобігання їм з метою мінімізації кредитних ризиків. Наявність останніх залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, зокрема кадрового потенціалу клієнта, результатів його діяльності, ступеня надійності потенційного позичальника з точки зору виконання зобов'язань перед кредиторами, рентабельності заходу (проекту), що кредитується, і т. д.

Результатом систематично помилкового оцінювання кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля комерційного банку, яке, до того ж, тягне за собою ще й необхідність зайвого резервування. У кращому випадку це призведе до зниження ефективності кредитної діяльності та погіршення фінансового стану банку, в гіршому – до припинення функціонування через банкрутство. Для позичальника об'єктивне визначення кредитоспроможності також важливе, оскільки від його результату залежить на яких умовах буде наданий кредит і чи взагалі буде укладена кредитна угода.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З метою підвищення надійності та стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників банків Національним банком України затверджене «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» (постанова Правління Національного банку України від 06.07.2000 р. №279, зі змінами станом на 6.07.2007 р.) [1]. У цьому нормативному документі наводиться таке визначення: «кредитоспроможність – наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки».

Енциклопедія банківської справи України містить наступне визначення: «кредитоспроможність клієнта – сукупність елементів та ознак, наявність яких у клієнта дозволяє йому одержувати банківські позички і засвідчує його спроможність повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями перед банком» [2, с. 402]. Існують й інші варіанти тлумачення змісту категорії кредитоспроможності:

- кредитоспроможність – це такий фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно його повернути (Л.А. Лахтіонова) [3, с. 272];

- кредитоспроможність господарюючого суб'єкта розуміється як наявність у нього передумов для отримання кредиту та вчасного повернення в термін, передбачений угодою (П.Я. Попович) [4, с. 254];

- під кредитоспроможністю господарюючого суб'єкта розуміють наявність у нього можливості отримання кредиту та його повернення, спроможність характеризується його дисциплінованістю при розрахунках за раніше отримані кредити, поточним фінансовим станом і можливістю при потребі мобілізувати грошові засоби з різноманітних джерел (П.Ю. Буряк та ін.) [5, с. 427];

- кредитоспроможність – синтетичний показник, який відображає рівень ділової надійності підприємства та його спроможності виконувати договірні зобов'язання, зокрема погасити кредит (О.В. Павловська та ін.) [6, с. 363];

- кредитоспроможність – це здатність позичальника повністю та у визначений термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями (О.В. Васюренко) [7, с. 122].

На сьогоднішній день у закордонній практиці існує широкий спектр рекомендацій, різноманітних методик і напрацювань для оцінювання кредитоспроможності підприємств–позичальників. Іноземні кредитні заклади при визначенні кредитоспроможності позичальника керуються кредитними рейтингами, що складаються міжнародними й національними агентствами, такими як: Standard&Poor's, Moody's Investors Service, Fitch IBCA, Duff and Phelps та ін. Проте ці методики в більшості своїй непридатні для оцінювання кредитоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання в силу специфіки національних економічних умов ведення фінансово–господарської діяльності, оскільки вони ґрунтуються на ринковій оцінці активів і біржовій вартості акцій підприємства, тоді як фондовий ринок України тільки починає активно розвиватися. Відтак для вітчизняної банківської практики механічне перенесення зарубіжного досвіду є малоефективним, оскільки при цьому не враховуються національні особливості ведення господарської діяльності, постійні зміни економічних умов і законодавчої бази.

Цілі. Метою даного дослідження є узагальнення нормативного забезпечення оцінювання кредитоспроможності та обґрунтування пропозицій щодо розроблення методик, які дозволитимуть вітчизняним комерційним банкам реально оцінювати кредитоспроможність позичальників з урахуванням змісту цієї категорії.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, зобов'язання підприємства можуть погашатися різними видами активів: не лише грошовими коштами, а й іншими активами, наприклад, готовою продукцією, товарами та ін. Спроможність підприємства виконувати свої зобов'язання характеризується його платоспроможністю. У «Положенні про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» наводиться наступне визначення: «платоспроможність – здатність позичальника

(контрагента банку) своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань» [1]. Виникає питання: чим кредитоспроможність підприємства відрізняється від його платоспроможності і, взагалі, який сенс використання категорії кредитоспроможності, якщо існує поняття платоспроможності?

На нашу думку, між кредитоспроможністю та платоспроможністю існує істотна відмінність. Це пов'язано з тим, що кредитні зобов'язання позичальника перед банком, на відміну від інших зобов'язань, повинні бути погашені виключно грошовими коштами. Тому для банку, який надає кредит, недостатньо, щоб позичальник був платоспроможним, він повинен бути кредитоспроможним. У зв'язку з цим виникає необхідність використання категорії кредитоспроможності для характеристики здатності позичальника погашати свої зобов'язання перед банком виключно грошовими коштами. Ця важлива особливість зумовлює необхідність використання для оцінювання кредитоспроможності позичальників терміну «потік грошових коштів».

Водночас виникає питання: чи усі потоки грошових коштів підприємства можуть розцінюватися банком в якості потенційного джерела погашення кредитної заборгованості? Вочевидь, у цьому випадку доцільно розглядати ті потоки грошових коштів, які, як передбачається, будуть мати в майбутньому регулярний, а не випадковий характер. Отже, в якості потенційного джерела погашення кредитної заборгованості доцільно розглядати лише потоки грошових коштів від звичайної діяльності.

З урахуванням викладеного доцільно удосконалити визначення категорії кредитоспроможності, що міститься в «Положенні про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», і навести його в наступній редакції: кредитоспроможність – це спроможність при конкретних умовах кредитування в повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності.

Варто підкреслити, що використання такого трактування поняття креди-

тоспроможності має значення не лише з термінологічної, але й з практичної точки зору, тому що визначає спрямованість і зміст процесу оцінювання кредитоспроможності позичальника, а, отже, і його результати.

Відповідно до п.4 Положення [1] критерії оцінювання фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення активних операцій та методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника з урахуванням вимог Положення, у яких мають бути визначені ґрунтовні, технічно виважені критерії економічної оцінки фінансової діяльності позичальників на підставі аналізу їх балансів та звітів про фінансові результати в динаміці тощо.

Методика проведення оцінки фінансового стану позичальника, яка розроблена банком, є невід'ємним додатком до внутрішньобанківського положення про кредитування. Банк під час здійснення оцінки фінансового стану позичальника зобов'язаний урахувувати основні показники, установлені Положенням, а також мають право встановлювати додаткові (суб'єктивні) показники. Установлені банком додаткові (суб'єктивні) показники, які використовуються ним для здійснення оцінки фінансового стану позичальника-юридичної особи або фізичної особи-підприємця, мають урахувувати особливості видів економічної діяльності зазначених позичальників.

Оцінювання фінансового стану позичальника з урахуванням поточного стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості банк здійснює кожного разу під час укладання договору про здійснення кредитної операції, а надалі для:

- банків – не рідше ніж один раз на місяць;
- інших юридичних осіб – не рідше ніж один раз на три місяці;
- фізичних осіб – періодичність оцінки їх фінансового стану визначається банками самостійно з урахуванням стану обслуговування боргу та строковості кредиту, але не рідше одного разу в рік (або за результатами фінансового року).

Зазначені в Положенні вимоги щодо оцінювання фінансового стану позичальника є мінімально необхідними. Банки мають право самостійно встановлю-

вати додаткові критерії оцінювання фінансового стану позичальника, що підвищують вимоги до показників з метою адекватного визначення кредитних ризиків і належного контролю за ними.

Банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості (значимості) серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями. Вагомість кожного показника визначається індивідуально для кожної групи позичальників залежно від кредитної політики банку, особливостей клієнта (галузь економіки, сезонність виробництва, обіговість коштів тощо), ліквідності балансу, становища на ринку тощо.

Банк визначає клас позичальника за результатами оцінювання фінансового стану позичальника на підставі загальної суми балів за основними та додатковими (суб'єктивними) показниками. Питома вага суми балів за додатковими (суб'єктивними) показниками не може перевищувати 30% від визначеної банком загальної суми балів за результатами оцінювання фінансового стану позичальника.

Висновки. Враховуючи особливості кредитування в Україні, доцільно застосовувати наступну схему оцінювання банком кредитоспроможності позичальника (рис.).

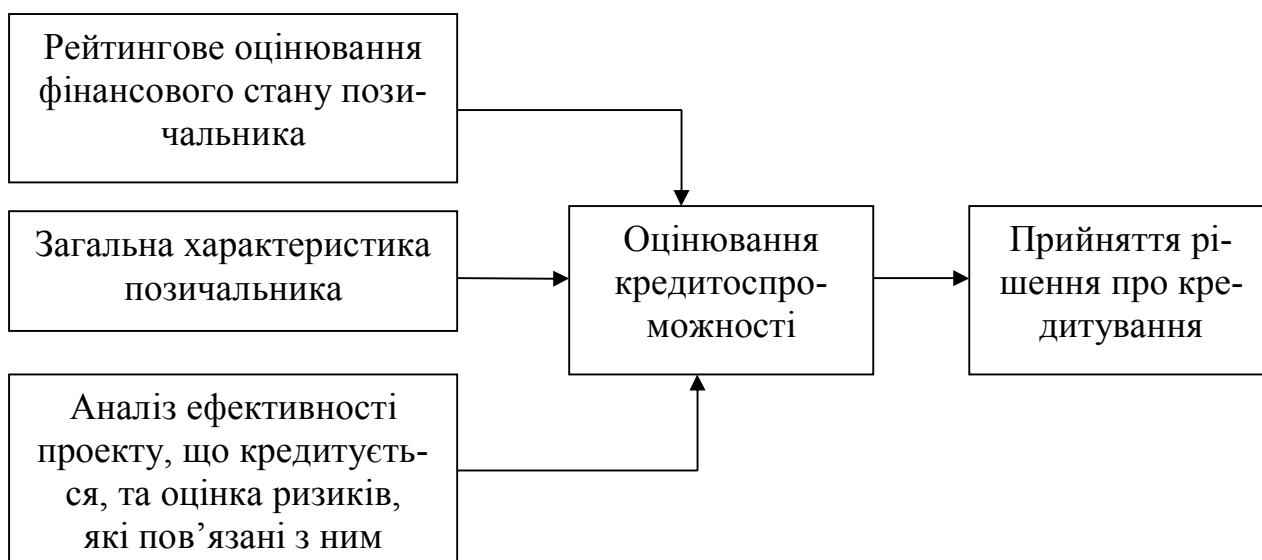

Рис. Елементи методики оцінювання кредитоспроможності позичальника

Отже, прийняття комерційним банком системного рішення щодо кредитування має бути результатом оцінювання кредитоспроможності позичальника з урахуванням трьох взаємопов'язаних аналітичних блоків:

- загальна характеристика клієнта;
- оцінювання фінансового стану клієнта;
- аналіз ефективності кредитної угоди або інвестиційного проекту.

Література:

1. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків / Затверджено постановою Правління Національного банку України №279 від 06.07.200 р., зі змінами.
2. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, ІнЮре, 2001. – 623 с.
3. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2004. – 365 с.
4. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник. – Тернопіль: Екон. думка, 2004. – 416 с.
5. Фінансово-економічний аналіз: Підручник / Буряк П.Ю., Римар М.В., Бець М.Т. та ін. Під заг. ред. П.Ю. Буряка, М.В. Римара. – К: ВД «Професіонал», 2004. – 528 с.
6. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
7. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. пос. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 186 с.

Заявка на участь у конференції

Прізвище Тютюнник

Ім'я Юрій

По батькові Михайлович

Науковий ступінь Кандидат економічних наук

Вчене звання Доцент

Посада Доцент кафедри фінансово-економічного аналізу та статистики

Організація Полтавська державна аграрна академія

Поштова адреса (індекс) вул. Сковороди, 1/3, м. Полтава, 36003

домашня вул. Великотирнівська, 20, кв. 15, м. Полтава, 36040

Телефон (код)

робочий (05322)-2-29-91

домашній (0532)-63-17-69

Назва доповіді Нормативне забезпечення оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання

Секція Удосконалення управління ресурсами підприємств АПК як умова забезпечення їх конкурентоспроможності

Потреба

- в готелі: Ні

- в технічних засобах: Ні

Планую виступити:

- з доповіддю

- прошу надіслати мені збірник

Підпис _____

РЕЦЕНЗІЯ

на наукову статтю «Нормативне забезпечення оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання». Автори: кандидати економічних наук, доценти Тютюнник Ю.М., Тютюнник С.В.

Виходячи з різноманітності методик комплексного (рейтингового) оцінювання фінансового стану та кредитоспроможності підприємств-позичальників, які використовуються фінансовими аналітиками комерційних банків, автори звертають увагу на важливість розрахунків за кредитними зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності. У статті наведені основні положення чинної нормативної бази щодо оцінювання комерційними банками кредитоспроможності позичальників, а також запропонована методична схема визначення кредитоспроможності господарюючих суб'єктів як сукупність трьох взаємопов'язаних аналітичних блоків: загальна характеристика клієнта, оцінювання його фінансового стану, аналіз ефективності кредитної угоди (інвестиційного проекту).

У цілому результати досліджень, викладені в статті, характеризуються науковою новизною та практичною спрямованістю.

Рецензована стаття рекомендується до опублікування у «Віснику ХНТУСГ» за результатами Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка аграрних підприємств: проблеми теорії та практики».

Професор кафедри фінансово-
економічного аналізу та статистики
Полтавської державної аграрної
академії, доктор економічних
наук, професор

А. Опря